

Nemanželské spolužitie ako trend ohrozujúci inštitút manželstva Illegitimate coexistence as a trend threatening marriage institute

JUDr. Nora Víglaská

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav súkromného práva

Anotácia

Druhá demografická revolúcia so sebou priniesla nový model rodinného a reprodukčného života, kedy sa človek sústreďí viac na individuálne záujmy, a vytváranie rodiny už nie je zásadnou životnou úlohou. Rodičovstvo nie je brané ako „povinnosť voči spoločnosti“, ale je výsledkom starostlivého naplánovania so zhodnotením pozitívneho i negatívneho dopadu rodičovstva na vzťah a budúci život. Založenie rodiny stále viac slúži k individuálnej sebarealizácii, a k súkromnému naplneniu rodinných hodnôt. Napriek tomu však stále môže byť manželstvo motivujúcim inštitútom.

Annotation

The second demographic revolution has brought with it a new model of family and reproductive life, where one focuses more on individual interests, and creating a family is no longer a vital task. Parenting is not taken as a ‚duty to society‘, but is the result of careful planning, with the positive and negative impact of parenting on the relationship and future life. The creation of a family is increasingly used for individual self-realization and private fulfillment of family values. However, marriage can still be a motivating institute.

Kľúčové slová

nemanželské spolužitie, kohabitácia, demografický prechod, osvojenie

Key words

illegitimate coexistence, cohabitation, demographic transition, adoption

V modernej spoločnosti zaznamenávame premeny postoja k manželstvu a premeny rodinného správania. Prenikanie západných vzorcov správania, celková zmena politického a sociálneho prostredia, hodnotové zmeny, spôsobujú v našej súčasnej spoločnosti klesajúcu motiváciu mladých ľudí k vstupu do manželstva.

Povrchnosť vo vzťahoch spôsobuje, že si spoločnosť miesto manželskej solidarity, spojenej s tradičným manželstvom vyberá, menej náročné formy spolužitia. Rozširujú sa alternatívne formy, v ktorých prevláda individualizmus. S uvedomením si tohoto trendu odklonu od tradičných hodnôt, stáva sa aktuálnou otázka, či si zachováva inštitút manželstva naďalej vysokú hodnotu, či motivuje mladých ľudí žiť v manželskom zväzku, alebo sa nemanželské spolužitie (kohabitácia)[\[1\]](#) stáva jeho konkurentom. V tejto problematike dochádza k interdisciplinárnemu presahu sociologických, demografických a právnych štúdií.

Prehľad právnej situácie v Európe ukazuje, že v poslednom desaťročí sa tradičný obraz rodiny výrazne zmenil. Ak by sme chceli odpovedať na otázku prečo nie len v Európe, ale celosvetovo, dochádza k oneskorenému procesu formovania rodiny založenej manželstvom, a teda nárastu trendu kohabitácie, ktorá môže, ale aj nemusí končiť uzavretím manželstva, jednou z odpovedí by bolo, že je to spojené s nastavením súčasnej generácie, ktorá sa síce snaží o dosiahnutie procesu formovania rodiny, avšak zostáva až do tridsiatych rokov so svojimi rodinami pôvodu. Tradičné rodinné štruktúry, ako staré modely, už nie sú životaschopné. Vysvetliteľné je to oneskorením rezidenčnej nezávislosti mladších generácií, najmä ich prístupu k bývaniu, pričom výrazný vplyv má aj nezamestnanosť. Mladšie generácie majú veľké ťažkosti pri získavaní dvoch hlavných predpokladov pre dospelý život: nezávislý príjem a miesto na bývanie.

Z pohľadu sociálneho, priemerný vek uzatvárania manželstva, ako u žien, tak u mužov stúpol. Keďže ženy majú prvé dieťa vo vyššom veku, samotná miera plodnosti sa znižuje. Ekonomická autonómia mladých ľudí sa v čoraz väčšej miere oneskoruje. Závislosť mladých na rodine pôvodu sa uberá dvoma rôznymi spôsobmi. Na jednej strane sú tí, ktorí sú úplne závislí od svojej rodiny, na druhej strane sú tí, ktorých hlavným zdrojom príjmov je ich práca, ale potrebujú doplnkovú ekonomickú pomoc od svojich rodín. Nedostatok bývania, za prijateľné ceny pre mladých, je významným aspektom, ktorý sa často spomína na vysvetlenie oneskorenia nezávislosti bývania.

Výrazným signifikantom tohoto trendu je aj zvýšená autonómia žien.^[2] Ženy nechcú zotrvať v modeloch, v ktorých je ich miesto v domácnosti a majú byť rodine neustále k dispozícii. Výrazne sa menia myšlienky, a hodnoty o rodine, a manželstve, ktoré dnešné matky odovzdávajú svojim dcéram. Dcéry predstavujú pre matky pokračovanie nastaveného procesu. Ženy pripravujú svoje dcéry na život, aby boli istejšie, silnejšie, pripravenejšie. Hlavná myšlienka pracujúcich matiek, ktorú chcú odovzdať svojim dcéram, je ich individuálna autonómia, ktorá je konkretizovaná v tom, že žena je schopná žiť pre seba, zarábať si vlastné peniaze.^[3] Na to nepotrebuje muža. Manželstvo a rodina už nie sú alternatívou, ale doplnkom ich autonómie. Toto je dôvodom, prečo ženy v súčasnosti pracujú. V minulosti ženy pracovali, ale v kontexte rodiny (v poľnohospodárskej rodine alebo v rodinných podnikoch). Aj keby pracovali za mzdu, peniaze, ktoré dostali, sa nepovažovali za vlastné peniaze, ale za súčasť majetku rodiny. Hovorí sa, že keď ženy pracujú, robia to pre seba, vnímajú to, čo zarábajú ako svoje individuálne peniaze. Rodina sa tak stáva menej dôležitou, ako samotná ekonomická nezávislosť žien.^[4] Táto nová situácia objasňuje dôvody, prečo ľudia žijú spolu v podmienkach tzv. Giddensovho „čistého vzťahu“.^[5] „Ak budete naďalej žiť so svojím manželom, je to preto, že chcete, nie preto, že ste na ňom závislí“. Muži nebudú potrební, ženy budú sebestačné a nebudú potrebovať mužov. Rodinný model, založený na matke s deťmi, je koncipovaný ako žiaduci. Dominantné postoje žien založené na myšlienke obete, ako typickej ženskej cnosti, miznú. Význam manželstva sa mení. Manželstvo už nepredstavuje bezpečnú inštitúciu pre život. Bezpečnosť sa stáva individuálnou záležitosťou, spojenou so zamestnaním a občianstvom. Manželstvo sa stáva alternatívou až v prípade dosiahnutia istej životnej úrovne partnerov.^[6]

Jednotlivé štúdie nezosobášeného spolužitia, začínajú odkazom na jeho historický pôvod. Za posledných 100 rokov prešla Európa, a aj zbytok sveta veľkými zmenami, či už ekonomickými, alebo politickými, ale aj celospoločenskou transformáciou. Už na začiatku minulého storočia začalo fungovať odlišné rodinné a reprodukčné správanie, ktoré sa v priebehu ďalších desiatok rokov utváralo do štandardu chovania jedincov v súčasnej dobe. Každého človeka ovplyvňovala a ovplyvňuje spoločnosť,

v ktorej vyrastal a v ktorej žije. Tým u neho dochádza k vytvoreniu takého vzorca správania, ktorým zase on pôsobí späť na ostatných. Zatiaľ čo v prvej polovici minulého storočia bola populácia ovplyvňovaná dvoma svetovými vojnami, v druhej polovici pôsobilo na populáciu Európy politické usporiadanie. Tým došlo tiež k veľkým zmenám v správaní obyvateľstva, čo spôsobilo predovšetkým vytýčenie nových demografických trendov.

Demografický prechod^[7] je možné vysvetliť ako stabilný a jednoduchý proces, pretože jeho biologická podstata vedie k tomu, že sa opakuje jeho stále rovnaký charakter. Reprodukcia nie je ovplyvňovaná iba biologickou podstatou, ale tiež vnútorným ekonomickým, sociálnym a geografickým okolím. Zmeny tohoto vnútorného prostredia, ktorými sa myslí napríklad rozvoj výrobných síl, celková modernizácia spoločnosti, urbanizácia, rozpad tradičných rodín atď., ovplyvňujú reprodukciu a tým vyvolávajú zmeny ako kvantitatívne tak kvalitatívne. Jednoducho povedané, demografická revolúcia je súčasťou globálnej revolúcie modernej doby a tým ju možno charakterizovať ako premenu extenzívnych foriem reprodukcie ľudí do formy intenzívnej.^[8]

V prvej polovici minulého storočia končila v mnohých európskych krajinách prvá demografická revolúcia, ktorá je podľa mnohých autorov považovaná za prvú demografickú premenu spôsobenú okrem iného aj vývojom spoločnosti. Výrazne sa znížila úmrtnosť aj plodnosť a prirodzený prírastok populácie začal byť prijateľný. Veľký význam mala v danej dobe rodina, ktorá bola na prvom mieste a zásadnou úlohu v živote jedinca bolo vytvoriť s partnerom manželský zväzok, a splodiť dieťa. Po druhej svetovej vojne však prišiel zvrät v konaní osôb v oblasti rodiny. K tomuto obratu však došlo iba v niektorých častiach Európy, kde nebol nastolený nový politický režim. V ostatných častiach prebehlo preniknutie demografických trendov až o niekoľko desiatok rokov neskôr.

Demografická zmena, spočívajúca v obraze v rodinnom a reprodukčnom správaní, sa označuje termínom druhý demografický prechod.^[9] Ten so sebou priniesol nový model rodinného a reprodukčného života, kedy sa človek sústreďuje viac na individuálne záujmy, a vytvoriť rodinu už nie je takou zásadnou životnou úlohou. Rodičovstvo nie je brané ako „povinnosť voči spoločnosti“, ale je výsledkom starostlivého naplánovania páru, ktorý predtým zhodnotí pozitívny i negatívny dopad rodičovstva na svoj vzťah, a budúci život. Založenie rodiny stále viac slúži k individuálnej sebarealizácii, a k súkromnému naplneniu rodinných hodnôt. Dochádza k rapídному nárastu podielu mimomanželských detí. Rodenie detí mimo manželstva sa stáva stále viac spoločensky prijateľné vo všetkých sociálnych vrstvách. K širšiemu prijatiu tohoto javu prispieva aj uzákonenie právnych predpisov, ktoré poskytujú v oblasti rodičovstva rovnaké práva ako manželským párom.

Kohabitáciu, teda nemanželské spolužitie, možno definovať ako manželské vzťahy, v ktorých sa nevyskytli žiadne sobášne obrady, ale v ktorých partneri žijú spolu. Stala sa významnou etapou životných kurzov mladých dospelých na celom svete. Mladá generácia, je celkom logicky, podporovateľom vzrastajúceho spoločenského trendu a myšlienky: „partneri by sa mali najskôr spoznať, v reálnych, životných, situáciách spoznávať svoj charakter, a až potom prípadne vstúpiť do stavu manželského.“ Podľa vývojových štádií kohabitácie, podstatná väčšina mladých ľudí spolu začína žiť, bývať a spolu hospodáriť ešte pred vstupom do manželstva. Takéto spolužitie má slúžiť ako významný prostriedok sociálneho určenia, ako aj prostriedok prípravy na spolužitie v párovom vzťahu, pričom sa očakáva, že by tento model mohol pomôcť zvýšiť sociálnu zrelosť „mladých dospelých“, či prispieť k vhodnej voľbe budúceho partnera pre založenie rodiny. Napriek tomu, takmer polovica týchto

párov volí, i po niekoľkých rokoch spolužitia, na miesto manželstva, cestu neformálneho zväzku, a to aj v prípade, že sa vo vzťahu narodí deti.

Ďalším dôvodom výberu partnerského spolužitia bez papierov, je obava z opakovaného uzatvorenia manželstva, a preto sa množstvo rozvedených, alebo ovdovených žien a mužov do nového, partnerského spolužitia nehrnie. Popri manželských zväzkoch, tak plynule narastajú aj mimomanželské partnerské vzťahy, a v rámci nich narastá aj počet nemanželských, životných partnerstiev.

Zákondarca pri rozhodovaní o právnej úprave akéhokoľvek spoločenského javu má pred sebou vždy dve možnosti. Buď si daný jav nebude všímať a tak ho nechá žiť vlastným životom, pričom alibisticky očakáva, že spoločnosť sa s ním vysporiada sama, alebo takémuto javu dá jasné právne kontúry, aby jeho účastníci boli primerane chránení vo svojom postavení. Práve tá prvá cesta vychádza v tomto prípade z predpokladu, že partnerské vzťahy bez uzatvorenia manželstva, v porovnaní s manželskými vzťahmi, častejšie zanikajú a slabšia strana z takéhoto partnerstva nemôže počítať s tým, že by jej právo poskytovalo ochranu.

Hoci sa veľa detí narodí v partnerských vzťahoch, bez uzavretia manželstva, a tieto deti majú rovnaké právne postavenie ako deti pochádzajúce z manželského zväzku, a aj práva a povinnosti rodičov sú totožné, z pohľadu rodičovstva vychádzajúceho z manželského, či nemanželského zväzku, právna prax Európsky štátov, vrátane tej slovenskej, ukazuje, že postavenie subjektov v celistvej rodine, napriek univerzálnej právnej úprave, je výkonnými inštitúciami viac chránené.

Ak jeden z manželov príde o prácu, druhý, z titulu vzájomnej vyživovacej povinnosti^[10], sa musí o manžela postarať, a má aj povinnosť prispievať na uspokojovanie potrieb domácnosti a rodiny^[11]. Po zániku manželstva rozvodom zostáva medzi bývalými manželmi (i keď oklieštená) solidarita v podobe príspevku na výživu^[12], ak to jeden z bývalých manželov potrebuje. Možno konštatovať, že bývalá manželka/manžel majú v právnom poriadku SR lepšie postavenie, než aktuálny životný partner alebo partnerka. A to aj v prípade, ak sú títo partneri rodičmi maloletých detí a exmanželia nie. Právna úprava takéto členenie – na práva a povinnosti zosobášených a nezosobášených rodičov neobsahuje. Pri hmotnoprávnom vymedzení obsahu rodičovských práv a povinností hovorí len o rodičoch dieťaťa, bez preferencie ktoréhokoľvek z nich s ohľadom na osobný status alebo pohlavie. Členiacim kritériom je len fakt, či sa súčasne s rozhodovaním o úprave výkonu rodičovských práv a povinností rozhoduje aj o rozvode rodičov alebo nie. Je teda vylúčené, aby súd rozhodoval podľa § 24–25 zákona o rodine, ak nie sú rodičia zosobášení. Ale nie je vylúčené, aby rozhodoval podľa § 36 zákona o rodine aj o deťoch, pochádzajúcich z manželstva rodičov. Takáto situácia môže nastať jednak po rozvode manželstva (mení sa úprava, obsiahnutá v rozsudku o rozvode), alebo aj počas trvania manželstva, ak rodičia spolu nežijú. Podľa rovnakého ustanovenia (§ 36 ZR) súd vždy rozhoduje o výkone rodičovských práv a povinností k deťom nezosobášených rodičov.

Pri porovnaní týchto dvoch zákonných ustanovení, je zreteľné, že právna úprava obsiahnutá v § 24 – 25 je podrobnejšia. Určuje širší okruh otázok, ktoré musí súd upraviť v súvislosti s rozhodovaním o úprave výkonu rodičovských práv a povinností na čas po rozvode. Obligatórne musí vo výroku vysloviť, ktorému rodičovi dieťa zveruje do osobnej starostlivosti, resp. či dieťa zveruje do striedavej osobnej starostlivosti oboch rodičov. Tiež musí rozsudok obsahovať výrok o tom, kto bude maloleté dieťa po rozvode zastupovať a spravovať jeho majetok^[13]. Ako ďalší povinný výrok zákon určuje, ako má na výživu dieťaťa prispievať rodič, ktorému nebolo zverené do osobnej starostlivosti, resp. je súdu umožnené

schváliť dohodu rodičov o výške výživného^[14]. Nadväzujúci paragraf 25 ukladá súdu povinnosť rozhodnúť tiež o styku s dieťaťom. Túto povinnosť súd nemá, ak sa rodičia o styku dohodnú alebo ak súd požiadať, aby styk neupravoval. Fakultatívne môže súd pri rozhodovaní o styku obmedziť, alebo zakázať styk rodiča s dieťaťom, ak je to potrebné v záujme dieťaťa, pričom zakázať styk rodiča s dieťaťom možno len vtedy, ak nie je možné zabezpečiť záujem dieťaťa obmedzením styku s rodičom.

Motivujúcou pre uzavretie manželstva môže byť situácia, ak sa druh a družka rozhodnú osvojiť dieťa, aj v prípade že ide o dieťa jedného z nich. Zákon o rodine totiž neupravuje inštitút osvojenia maloletého dieťaťa partnerom, alebo druhom matky. Podľa § 97 ZR a nasl. je osvojenie^[15] spôsobom vzniku tzv. právneho rodičovstva, t.j. rodičovstvo založené rozsudkom súdu. Právoplatnosťou rozsudku o osvojení zanikajú rodinnoprávne vzťahy s pôvodnou rodinou osvojenca, a vznikajú nové rodinnoprávne väzby s rodinou osvojiteľov. Právna úprava Zákona o rodine, nepripúšťajúca osvojenie dieťaťa druhom jeho matky vychádza zo skutočnosti, že zrušenie rodiny, založenej len na faktickom spolužití partnerov, nepodlieha dohľadu štátu, práva a povinnosti partnerov žijúcich v nemanželskom zväzku zákon neupravuje, preto ich úprava nepatrí do právomoci súdov, a spoločné osvojenie dieťaťa inými osobami ako manželmi by neposkytovalo štátu dostatočné záruky, že cieľ osvojenia, dosiahnuť najlepší záujem dieťaťa, bude skutočne naplnený. Preto manželský zväzok je veľmi významný práve z hľadiska osvojenia. Podľa slovenskej právnej úpravy môžu maloleté dieťa osvojiť iba manželia alebo manžel, ktorý žije s rodičom dieťaťa v manželstve, alebo pozostalý manžel po rodičovi, alebo osvojiteľovi maloletého dieťaťa. Pravidlom, v zmysle Zákona o rodine, je osvojenie spoločné, teda viacerými osobami, ktorá podmienka je vyústením pre zabezpečenie najlepšieho výchovného prostredia pre dieťa, ktorým sa považuje úplná rodina. Výnimočne je možné osvojenie dieťaťa osamelou osobou za splnenia predpokladov, že osvojenie je v záujme dieťaťa.

Porovnávaním, právneho postavenia partnerov v kohabitácii, právneho vymedzenia ich práv a povinností, a právneho postavenia partnerov žijúcich v manželstve, dochádza ku konfrontácii teoretických, ale aj praktických otázok. Má byť právny vzťah nemanželské partnerstvo, vychádzajúci zo súčasnej právnej úpravy, kedy tvorí rodinné právo samostatné právne odvetvie, upravený právnymi normami v rámci občianskeho práva, alebo v rámci práva rodinného? A keď by tento inštitút malo upravovať rodinné právo, tak by ho malo poňať podľa vzoru inštitútu manželstva, alebo práve úplne naopak, čo najviac ho od inštitútu manželstva odlišiť? Čo je motiváciou k prílišnému rozdeľovaniu dvoch, takmer totožných, foriem spolužitia, pričom navyše pri oboch majú ich účastníci zväčša totožný cieľ a zánik oboch foriem prináša veľmi podobné problémy? Ak sa tieto dve formy príliš od seba neodlišujú, potom v skutočnosti nepovažuje právo spolužitie bez papierov za „malé manželstvo“? Ako je možné v takomto partnerstve chrániť najslabšiu stranu – ktorou je vo väčšine prípadov žena? Neznamená uznanie nemanželského spolužitia zároveň akési spreneverenie sa tradíciám, a odklonu od privilegovanej úlohy samotného manželského spolužitia? Nebude kladná odpoveď na túto otázku práve tou hrádzou, ktorá partnerom v nemanželskom spolužití bráni v získaní výhodnejšieho postavenia? Je zrejmé, že diskusia na danú tému má veľa premenných a stáva sa aktuálnejšou, a horúcejšou čoraz viac. A aj keď zmeny v spoločnosti nie je možné ignorovať, nemalo by sa zabúdať na význam manželstva.

Pred Slovenskom dlhodobo stoja výzvy v spojitosti so spoločenskými zmenami, nie len v súvislosti s rastúcim trendom nemanželského spolužitia, ale aj v súvislosti s formami spolužitia, ktoré sa úplne odkláňajú od tradičného chápania modelu rodiny, partnerských vzťahov.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- GIDDENS,A. : Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech; 1.vyd. Praha: Portál, 2012, 215 s., IBSN: 978-80-262-0175-5
- KALIBOVÁ, K. Populace světa v letech 1950-2007. Demografie: Revue pro výzkum populačního vývoje, Praha: Český statistický úřad, 2008, roč. 50, č. 4, s. 288-296. ISSN 0011- 8265.
- SOBOTKA,T. Overview Chapter 6: The diverse faces of the Second Demographic Transition in Europe 2008; publication is part of Special Collection 7: Childbearing Trends and Policies in Europe (<http://www.demographic-research.org/special/7/>)
- TOBIO, C. (2001). Marriage, cohabitation and youth residential independence in Spain. Zeitschrift für Familienforschung, 13(2), 104-123. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-323040>
- VAN DE KAA, J. The Idea of a Second Demographic Transition in Industrialized Countries , Paper presented at the Sixth Welfare Policy Seminar of the National Institute of Population and Social Security, Tokyo, Japan, 29 January 2002

Poznámky pod čiarou

[1] Kohabitácia (nemanželské spolužitie) je také spolužitie dvoch osôb, ktoré nie je právne zakotvené. Dve osoby väčšinou rozdielneho pohlavia žijú trvalo spoločne a označujú sa ako pár a považujú sa vzájomne za partnerov.

[2] SOBOTKA,T. Overview Chapter 6: The diverse faces of the Second Demographic Transition in Europe 2008; publication is part of Special Collection 7: Childbearing Trends and Policies in Europe (<http://www.demographic-research.org/special/7/>)

[3] Smernica európskeho parlamentu a rady 2006/52 z 5. júla 2006ô Štrasburg: o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania (prepracované znenie)

[4] TOBIO, C. (2001). Marriage, cohabitation and youth residential independence in Spain. *Zeitschrift für Familienforschung*, 13(2), 104-123. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-323040>

[5] GIDDENS,A. : Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech; 1.vyd. Praha: Portál, 2012, 215 s., IBSN: 978-80-262-0175-5

[6] SOBOTKA,T. Overview Chapter 6: The diverse faces of the Second Demographic Transition in Europe 2008; publication is part of Special Collection 7: Childbearing Trends and Policies in Europe (<http://www.demographic-research.org/special/7/>)

[7] Demografický prechod (revolúcia, tranzícia) je vysvetlovaný ako proces prechodu zo situácie, kedy úrovne plodnosti a úmrtnosti boli spočiatku veľmi vysoké a ktoré sa neskôr stali úrovňami výrazne nižšími. Tento proces sa uskutočňuje postupom času vo všetkých krajinách sveta.

[8] KALIBOVÁ, K. Populace světa v letech 1950-2007. Demografie: Revue pro výzkum populačního vývoje, Praha: Český statistický úřad, 2008, roč. 50, č. 4, s. 288-296. ISSN 0011- 8265.

[9] VAN DE KAA, J. The Idea of a Second Demographic Transition in Industrialized Countries , Paper presented at the Sixth Welfare Policy Seminar of the National Institute of Population and Social Security, Tokyo, Japan, 29 January 2002

[10] § 71 zákona o rodine č. 36/2005 Z. z.

[11] § 19 ods. 1 zákona o rodine č. 36/2005 Z. z.

[12] § 72 – 73 zákona o rodine č. 36/2005 Z. z.

[13] V súlade s nálezom Ústavného súdu SR č.PL ÚS 26/05 súdy v súčasnosti už rozhodujú zásadne tak, že zastupovanie a správu majetku maloletého dieťaťa ponechávajú aj po rozvode obom rodičom, ak nebolo zasiahnuté do výkonu rodičovských práv a povinností obmedzením podľa § 38 Zákona o rodine

[14] Tu znenie zákona kolидуje s právnou úpravou podľa § 62 ods. 6 zákona o rodine.

[15] Zákon o rodine č. 36/2005 Z.z. Druhá hlava ;§97 Osvojenie